

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd

Reykjavík 13. október 2022

Meðfylgjandi er umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um frumvarp til laga um breytingu á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta). Þingskjal 5 – 5. mál. 153. löggjafarþing 2022-2023.

Virðingarfyllst,
f.h. Barnaheilla - Save the Children á Íslandi

Ellen Calmon,
framkvæmdastýra

Umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um frumvarp til breytinga á lögum um ávana- og fíkniefni, nr. 65/1974, með síðari breytingum (afglæpavæðing vörslu neysluskammta).

Barnaheill þakka fyrir boð um að senda inn umsögn við ofangreint mál.

Að mati Barnaheilla er það heillaskref ef lögum verður breytt á þann veg að einstaklingum verði ekki gerð refsing fyrir það að hafa í fórum sínum vímuefni í neysluskömmtum.

Barnaheill telja mikilvægara að styðja þá sem ánetjast hafa vímuefnum til bata fremur en að beita hörku og refsingum gagnvart því ástandi. Líta þarf á þá sem nota og hafa ánetjast vímuefnum, sem fólk með ákveðinn vanda sem þróast hefur sem afleiðingar annarra þátta. Mikilvægt er að skoða vandann í samhengi; vímuefnavandann og ofbeldi og áföll í æsku og áhrif þeirra á líf og líðan fólks, fremur en að líta á fólk sem afbrotamenn. Fíknihvöt er næstum alltaf viðbragð við tilfinningaálagi (Felitti, 1998. Sjá grein Rótarinnar um viðfangsefnið: <https://www.rotin.is/haettuleg-taugaliffraedithrahyggja/>).

Barnaheill líta svo á að um mikilvægar lagabreytingatillögur sé að ræða sem leiða til aukinnar mannúðar og virðingar gagnvart einstaklingum sem öll njóta mannréttinda.

Börn sem ánetjast fíkniefnum þurfa stuðning

Barnaheill telja mikilvægt að koma fram við börn sem ánetjast hafa vímuefnum sem börn sem þurfa á stuðningi og virðingu að halda, sem börn sem að öllum líkindum þurfa að vinna úr áföllum sínum til að sigrast á vandanum, rétt eins og hinir fullorðnu. Þeim ber ekki að gera refsingu við því að hafa í fórum sínum neysluskammta vímuefna fremur en fullorðnum. Fjalla mætti um það í greinargerð hvort börn hér á landi séu almennt sótt til saka fyrir að hafa með höndum neysluskammta og hvort um sé að ræða stefnubreytingu hvað varðar börn og vörslu þeirra á neysluskömmtum.

Í almennum athugasemdum Barnaréttarnefndar Sameinuðu þjóðanna, nr. 20 frá árinu 2016 segir eftirfarandi í lauslegri þýðingu Barnaheilla:

Fíkniefnaneysla á meðal unglunga:

Unglingar eru líklegri til að neyta fíkniefna og í meiri áhættu fyrir að verða fyrir skaða af fíkniefnum en fullorðnir. Fíkniefnaneysla á unglingsárum leiðir jafnframt oft til þess að einstaklingurinn ánetjast fíkniefnum. Þau sem eru í mestri áhættu vegna fíkniskaða eru unglingar á götunni, þau sem hafa verið útilokuð frá skóla, þau sem hafa áfallasögu, fjölskyldusundurung eða ofbeldisreynslu, og þau sem tilheyra fjölskyldum sem takast á við fíknivanda. Aðildarríkjum ber skylda til að vernda unglunga gegn ólöglegri notkun ávana- og fíkniefna og geðlyfja. Aðildarríkin eiga að tryggja rétt unglunga til heilbrigðis í tengslum við notkun slíkra efna, svo og tóbak, áfengi og leysiefni, og koma á fót forvörnum, skaðaminnkun og meðferðarþjónustu, án mismununar og með fullnægjandi fjárveitingum. **Valkostum við refsí- eða kúgunarstefnu í vímuefnaeftirliti í tengslum við unglunga er fagnað.** (Feitletrun Barnaheilla) Einnig skal veita unglungum nákvæmar og hlutlægar

upplýsingar byggðar á vísindalegum gögnum sem miða að því að koma í veg fyrir og lágmarka skaða af völdum vímuefnaneyslu.¹

Börn sem hafa ánetjast vímuefnum eiga í vanda sem þarf að veita þeim stuðning við að rata út úr svo þeim gefist kostur á að ná heilsu. Við þann stuðning þarf að huga að mannréttindum þeirra á heildstæðan hátt, m.a. að meta áhrif ákvarðana á líf þeirra og líðan og hlusta vel á sjónarmið þeirra og vilja. Þau eiga rétt á að láta skoðun sína í ljós og fá réttar upplýsingar og það er mikilvægt að vinna málin í góðu samráði við einstaklingana sjálfa, þ.e. börnin og hlusta vel á hverjar þarfir þeirra eru.

Refsileysi en upptaka

Barnaheill skilja það sem svo að börnum verði skv. frumvarpinu ekki gerð refsing fyrir vörslu á neysluskömmtum vímuefna. En skýrt er að áfram verði heimilt að gera vímuefni sem þau hafa með höndum upptæk. Barnaheill hvetja til betri rökstuðnings á þeirri framkvæmd í greinargerð því með henni er ákveðið að koma á ólíkan hátt fram við börn en fullorðna í sömu stöðu og má því líta á hana sem mismunun gagnvart börnum. Hins vegar taka samtökin undir sjónarmið sem fram koma í greinargerðinni um skyldur yfirvalda gagnvart börnum og því verður að hvetja til þess að rökstuðningur fyrir ákvörðun um að gera neysluskammta upptæka af börnum verði skýrari og geri grein fyrir niðurstöðum mats á áhrifum þess á börn ef neysluskammtar yrðu ekki gerðir upptækir. Við þá skoðun þarf að líta til annarra sjónarmiða og allra ákvæða Barnasáttmálans, svo sem um rétt barns til að tjá sig um mál sem þau varða og að taka skuli tillit til skoðana þeirra eftir því sem aldur og þroski gefur tilefni til, um rétt barns til friðhelgi einkalífs, rétt til heilsuverndar og svo framvegis.

Skortur á rökstuðningi fyrir stærð neysluskammta

Hvað varðar skilgreiningu á magni neysluskammta sem teljist til eigin nota vilja Barnaheill þó gera athugasemd við þann takmarkaða rökstuðning sem er að finna í frumvarpinu fyrir því að miðað skuli við tíu daga neysluskammt. Að mati Barnaheilla þurfa að liggja skýr rök að baki þeirri skilgreiningu og telja samtökin skorta á rökstuðninginn í greinargerð með frumvarpinu. Þessar hugleiðingar má þó ekki skilja sem svo að það skuli ráðast af stærð neysluskammta hvort gera eigi börnum refsingu eða ekki. Raunar er það svo að Barnaréttarnefndin hefur hvatt til þess að ríki hækki sakhæfisaldur upp í 18 ár þannig að börnum verði almennt ekki gerð refsing fyrir brot á lögum.² Barnaheill styðja þá tillögu heilshugar.

Öll börn eiga rétt á bestu mögulegu heilsuvernd og vernd gegn ofbeldi og vanrækslu. Mikilvægt er að muna alltaf að barn er einstaklingur með sín eigin sjálfstæðu mannréttindi, jafnvel þó það hafi ánetjast vímuefnum. Oft er um að ræða börn sem fyrir eiga við erfið

¹ [1621563 \(un.org\)](#), bls. 17.

² [1621563 \(un.org\)](#), bls. 23

andleg veikindi að stríða eða búa við og með einhvers konar andlega erfiðleika. Það er afskaplega mikilvægt að hlúa áfram að börnum af virðingu þó þau velji að prófa vímuefni og/eða ánetjast þeim. Slík sjónarmið þurfa að mati Barnaheilla alltaf að liggja til grundvallar í þjónustu við börn í vanda.

Útrýma þarf biðlistum

Til áréttingar þessu vilja Barnaheill nýta tækifærið og hvetja stjórnvöld til að búa enn betur en nú er gert að þjónustu og meðferðarúrræðum fyrir börn með fíknivanda. Tryggja þarf börnum sem ánetjast hafa fíkniefnum markviss, viðeigandi og tímanleg úrræði þeim til aðstoðar. Biðlistar í meðferðarúrræði fyrir börn eru óásættanlegir og við þeim þarf að bregðast án tafar.

Í greinargerðina vantar umfjöllun um almenn áhrif á börn og ungmenni ef frumvarpið verður að lögum, sbr. 3. gr. Barnasáttmálans. Allar ákvarðanir sem varða börn skal taka með það sem þeim er fyrir bestu að leiðarljósi og því er mikilvægt að fram komi umfjöllun um hvernig mat á því hafi farið fram og um val á ákvörðun. Hætt er við því að umræða um vímuefni muni breytast og viðhorf til þeirra almennt verða jákvæðari ef ekki verður lengur ólöglegt að hafa neysluskammta vímuefna með höndum. Slík viðhorf geta svo að mati Barnaheilla leitt til þess að fleiri börn og ungmenni prófi frekar vímuefni en ella.

Áfram sem fyrr þarf að leggja mikla áherslu á forvarnafræðslu og að notast áfram við áherslur á að styrkja jákvæða þætti í lífi barna og að aðstoða börn og fjölskyldur þeirra við að vinna bug á neikvæðum þáttum.

Barnaheill telja hér um mannúðlegt skref að ræða sem taka skal en árétta að mikilvægt er að koma fram af virðingu við börn og mismuna þeim ekki á ómálefnalegan hátt.

Mikilvægt er að árétta að hér skuli ekki stigið skref í átt að lögleiðingu vímuefna heldur er einungis verið að afnema refsingar vegna vörslu vímuefna í neysluskömmtum.

Frumvarpið fellur vel að Heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna um heilsu og vellíðan, m.a. markmiðum 3.4 og 3.5.

Barnaheill leggja mikla áherslu á vernd barna gegn ofbeldi og vanrækslu og á rétt barna til að hafa áhrif á ákvarðanir sem þau varða. Samtökin hafa Barnasáttmálann að leiðarljósi í öllu sínu starfi.